



همه حقیقت انسان روح و بدن مرکب موقت است

استاد فلسفه اسلامی حوزه علمیه گفت: اولین مخلوق در عالم روح رسول اکرم(ص) است. سپس ارواح ائمه(ع) و انبیاء و ارواح سایر انسان‌ها خلق شدند.

استاد فلسفه اسلامی حوزه علمیه گفت: اولین مخلوق در عالم روح رسول اکرم(ص) است. سپس ارواح ائمه(ع) و انبیاء و ارواح سایر انسان‌ها خلق شدند. بنابراین روح همه قبل از این عالم خلق شد و همه حقیقت انسان روح و بدن مرکب موقت است و وقتی کسی شهید شود، مرکب موقت از او جدا و مرکب دیگری جایگزین خواهد شد. پس موت بدن است نه روح.

غلامرضا فیاضیه گزارش ایکنای، آیت‌الله غلامرضا فیاضی؛ استاد فلسفه اسلامی حوزه علمیه قم، ۶ خرداد ماه در نشست علمی «معاد جسمانی از دیدگاه ملاصدرا و تبیین آن در قرآن» با بیان اینکه معاد جسمانی به کرات در قرآن و روایات مطرح شده است، گفت: آیت‌الله خوبی فرموده اگر کسی معاد جسمانی را منکر شود از دین اسلام خروج کرده است. ملاصدرا معاد جسمانی را منکر نشده ولی بنا بر اینکه به وحدت نفس و بدن قائل است، اعتقاد دارد که آیات و روایات باید طور دیگری تویل شوند تا سازگاری ایجاد شود.

فیاضی با بیان اینکه برای فهم این مسئله ابتدا باید درباره حقیقت انسان بحث شود، تصریح کرد: مادی‌گرایان که عالم را منحصر در این عالم می‌دانند حقیقت انسان را هم همین بدن می‌دانند، اینها هر چیزی را که با چشم دیده شود می‌پذیرند. لذا باید به آنان گفت که شما عقل ندارید، زیرا با چشم دیده نمی‌شود. همین‌طور وقتی می‌گویند انسان از میمون است بی‌جهت می‌گویند و خودشان پست‌تر از میمون هستند زیر قرآن کریم فرمود: *إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي تَارِ حَتَمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ.*

وی ادامه داد: نظر دیگر این است که برخی از فلاسفه مسیحی می‌گویند حقیقت انسان، فقط روح است و نظر برخی دیگر این است که انسان ترکیبی از روح و بدن است که این سینا و مشائیون و ... این باور را دارند. ملاصدرا معتقد است که انسان از نطفه و مضغه و علقه آفریده شده و روح پیدا کرده و مادی مجرد است منتهی به مجرد مثالی؛ بهترین تعریف برای موجود مادی این است که موجود مادی یعنی با حواس ظاهری درک می‌کند و به محسوس ظاهری وابسته است و اگر این محسوس نباشد، او هم نخواهد بود.

استاد مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی(ره)، بیان کرد: ملاصدرا می‌گوید نفس انسان، ابتدا مادی است یعنی همین نطفه و علقه و مضغه و نوزاد محسوس است، البته ابتدا نفس نباتی است. مثلا آب ماده ای دارد که جسمیت آن است و صورت مائیه دارد که اثر آن را از آتش متمایز می‌کند؛ مشائیان می‌گویند ماده جزئی خارجی و صورت هم خارجی است و ترکیب این دو انضمامی است و یکی تحت پوشش دیگری است(یعنی جسم تحت پوشش صورت نوعیه است)؛ بدن انسان قبل از دمیدن روح و قبل از شعور یافتن، نبات است. ولی ملاصدرا می‌گوید بعد از آن که بدن به نصاب استعداد رسید و قابلیت یافت آن وقت روح با وجودی مجرد ترکیب می‌شود.

وی افزود: انسان وقتی کسی را در خواب دید همان آدمی است که در بیرون دیده است ولی در اینجا جسم مادی وجود ندارد بلکه جسم مثالی است. جسم مثالی با چشم فردی که در خواب است دیده می‌شود و نه در بیداری؛ از ائمه(ع) پرسیدند که آیا خدا را می‌بینید فرمودند ما خدایی را که نبینیم نمی‌پرستیم؛ ابوبصیر از امام صادق(ع) پرسید آیا مردم در روز قیامت خدا را می‌بینند؛ فرمود بله همان‌طور که قبلا دیده اند و این آیه را قرائت فرمودند: *وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ؛* یعنی ربوبیت خدا را دیدند و فهمیدند که فرمانروای عالم خداست و به دست اولیایش جهان را اداره می‌کند یعنی ولایت حضرت امیر(ع) را هم دیدند و همه گفتند «بلی» ولی یک عده آنقدر غرور داشتند که نپذیرفتند یعنی فقط به زبان بله گفتند ولی قلبا ایمان نیاوردند. آن چشم اگر باز شود انسان باطن افراد را هم می‌بیند.

دیدگاه ملاصدرا به بدن و روح

فیاضی با بیان اینکه ملاصدرا معتقد است که انسان تا وقتی شعور پیدا نکرده یک موجود مادی محض است ولی وقتی روح در او دمیده شد مجرد مثالی پیدا می‌کند، افزود: این مجرد مثالی با آن موجود مادی عین هم است و بین این دو مغایرت وجود ندارد، در

حالی که ابن سینا می گفت بدن، مادی و روح مجرد است و این دو ضمن تفاوت، مرکب هستند. بعد می گوید فقط برخی افراد هستند که علاوه بر نفس مجرد، نفس مجرد به مجرد عقلی هم پیدا می کنند، ولی ابن سینا معتقد بود که همه انسان ها نفس مجرد به مجرد عقلی دارند.

استاد مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی(ره) با بیان اینکه ملاصدرا گفته است بسیاری از انسان ها عقل کلی ندارند و فقط درک خیالی دارند مانند مجسمه ای که همه اجزای انسان را دارد ولی معلوم نیست مجسمه چه کسی است، اظهار کرد: نظر قرآن کریم این است که انسان ترکیبی از روح و بدن است چون فرموده است: **وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ؛ هَمَجِينٍ** فرموده است: **ثُمَّ خَلَقْنَا النَّطْقَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أُنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكُ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ.** قرآن فرموده است انسان مرکب از روح و بدن است؛ البته فرمایش قرآن با این خصوصیت است که این ترکیب دارای دو جزء در یک حد نیست؛ یعنی روح همه حقیقت انسان است و بدن، مرکبی برای روح است؛ انسان قبل از اینکه در عالم بیاید وجود داشته است و خدا از همه ما اقرار گرفته است. اولین مخلوق در عالم روح رسول اکرم(ص) است سپس ارواح ائمه(ع) و انبیاء و ارواح سایر انسان ها خلق شدند، بنابراین روح همه قبل از این عالم خلق شده بود لذا همه حقیقت انسان روح و بدن مرکب موقت است و وقتی کسی شهید شود، مرکب موقت از او جدا و مرکب دیگری جایگزین خواهد شد؛ پس موت بدن است نه روح.

وی افزود: این مسئله را هم روایات و هم فلاسفه بیان کرده اند؛ موت به معنای از کار افتادگی است نه نابودی. **وَأَيُّهُ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَخْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا قَمِينَةً يَأْكُلُونَ؛** زمین میته یعنی زمینی که کارایی ندارد نه اینکه از بین رفته باشد. انسان هم وقتی مرد یعنی بدن او می میرد و بعد هم می پوسد و خاک می شود ولی این بدن در عین اینکه جزئی از انسان است ولی جزء اصلی نیست. اتومبیل اجزای اصلی مانند موتور و چرخ و امکاناتی دارد که آن را به حرکت در می آورد لذا ماشین بدون سقف و در هم ماشین است.

فیاضی بیان کرد: از روایات و آیات به روشنی استفاده می شود تمام حقیقت انسانیت انسان، روح است؛ البته کافران می گفتند مگر می شود وقتی انسان بدنش مرد و خاک شد و پوسید دوباره زنده شود؟ لذا منکر می شدند؛ قرآن فرموده است: **قُلْ يَتُوفَكُم مَلَكُ الْمَوْتِ؛** ملک الموت، روح را می گیرد و توفی هم به معنای دریافت کامل است یعنی اگر کسی یک میلیارد از کسی طلبکار باشد ولی حتی یک ریال آن را هم نگیرد باز توفی صورت نگرفته است. لذا انسان در برزخ جسم مادی ندارد و بدن در قیامت زنده خواهد شد. درباره اینکه برزخ چقدر طول می کشد می شود گفت حداقل حضرت آدم تاکنون در برزخ قرار دارد.

وی افزود: قرآن فرموده است؛ **إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا أَيُّهَا سَوْفَ نُصَلِّيهِمْ نَارًا كَلَّمًا تَضَجَّتْ جُلُودُهُمْ بَدَلَتْهَا جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ** **اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا؛** در جهنم پوست جهنمیان که بسوزد باز یک پوستی غیر آن پوست خواهیم آورد؛ همه فلاسفه گفته اند اعاده معدوم محال است یعنی آن پوست سوخت و خدا پوست دیگری خواهد آورد؛ ممکن است پرسیده شود که این پوست جدید چه گناهی کرده است؟ فرمود: **لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ؛** یعنی روحی که در جلود است عذاب می بیند وگرنه بدن که عذاب نمی بیند؛ یکی از کسانی که تجربه زندگی پس از زندگی داشته و آتش جهنم را دیده بود برای بنده تعریف کرد که بدنم می سوخت و خاکسترم هم می سوخت و دوباره از آن خاکستر بدن جدیدی ساخته می شد و دوباره می سوخت و آنقدر این سوزش شدید بود که من که کارم با آهنگری و آتش است تاکنون چنین حرارتی نچشیده بودم و وقتی آهن داغ روی دستم افتاد در برابر آن سوزندگی چیزی حساب نمی شد.

وی تاکید کرد: از قرآن به دست می آید که انسان مرکب از روح و بدن است ولی این دو یکی نیستند؛ ابن سینا هم بدن را ابزار روح و ملاصدرا مرکب روح می داند؛ کسی که شهید می شود بدنش مانند هواپیما است ولی کسی که در زندگی لنگ لنگان می رود و آخر هم ایمان و ولایت خود را حفظ نمی کند از بدنش مانند دوچرخه استفاده کرده است. در روایت داریم کسی که ولایت ما را دارد، ولی تبری از دشمنان ما ندارد، ولایت برای او سودی نخواهد داشت. امیرمؤمنان(ع) فرمودند هر کسی ولایت مرا دارد اهل نجات است لذا در مقایسه بین این دو دسته روایات باید گفت مراد ولایتی است که فرد نمی تواند آن را به عالم دیگر با خود ببرد. تبری یعنی همانطور که ما از دشمنان اهل بیت(ع) تبری داریم نباید لباس دشمنان را هم بخریم و وقتی نخریم فروشنده شیعه هم لباس آنان را وارد نمی کند؛ خلاف این نشان می دهد تبری ما ناقص است و وقتی تبری ناقص است بترسیم مبادا ولایت خود را از دست بدهیم. باید تبری انسان همسنگ تولی او باشد.

معنای معاد

استاد فلسفه حوزه علمیه با بیان اینکه معاد تعاریف زیادی دارد که مهمترین آن بازگشت روح به بدن است، تاکید کرد: برخی می گویند نه روح و نه جسم بازگشتی ندارد که این تفکر برای اولئک کالانعام و شر الدواب، و کسانی است که انسان را ماده و حیوان

محض می دانند و فقط قائل به حیات دنیا هستند. قول دیگر اینکه معاد هم جسمانی و هم روحانی است یعنی جسم از نو می آید و روح به آن تعلق می گیرد. نظر دیگر این است که معاد فقط روحانی است که ابن سینا می گوید.

فیاضی تصریح کرد: ابن سینا ادله فراوانی آورده که مهمترین آن تناسخ است؛ او معتقد است که امکان ندارد روح مجدداً به بدن مادی تعلق بگیرد، البته او معاد جسمانی را به این دلیل می پذیرد که صادق مصدق آن را خبر داده است. البته برخی گفته اند ابن سینا در اینجا تقیه کرده است زیرا ممکن نیست کسی بگوید معاد جسمانی با عقل ناسازگار است و بعد چیز دیگری را بپذیرد. ملاصدرا می گوید روح انسان، وجود مثالی دارد و این وجود مثالی بدنی است که عین روح است یعنی معاد از نظر وی هم با این جسم مادی عنصری نیست. او در رد نظریه غزالی این مطلب را گفته و غزالی را متهم به پذیرش تناسخ کرده است. لب مطلب آقایان آن است که تعلق بدن مادی به روح در معاد غیرممکن و محال است. لذا باید همه آیات و روایات را تاویل کنیم.